

UČEBNICE DĚJEPISU PRO 6. ROČNÍK ZÁKLADNÍ ŠKOLY Z POHLEDU JEJICH DIDAKTICKÉ VYBAVENOSTI

Petra Tannenbergová

Souhrn

V tomto článku je věnována pozornost učebnicím z pohledu jejich didaktické vybavenosti. Vybrány byly v současné době na trhu dostupné učebnice dějepisu pro 6. ročník základní školy. Pod pojmem míra didaktické vybavenosti rozumíme veličinu, která je založena na vyhodnocování rozsahu využití strukturních (verbálních a obrazových) komponentů. Vyhodnocování je vyjádřeno pomocí kvantitativních koeficientů.

Klíčová slova

Učebnice dějepisu, míra didaktické vybavenosti učebnice.

History Textbooks for the 6th Grade of the Primary School and their Didactic Background Level

Abstract

This paper presents an analysis of the didactic background level of the History textbooks. It was chosen 9 current Czech history textbooks for the 6th grade of the primary school. Measurement of didactic background level of the textbook means quantity which is based on evaluating of the use of quantities verbal and video components. The quantitative components express the evaluation.

Keywords

History textbooks, didactic background level.

Úvod

Současné české učebnice dějepisu se navzájem odlišují tím, jak je konstruováno jejich učivo. Autoři, zpracovávající text učebnic pro jednotlivá nakladatelství, uplatňují zřejmě své individuální koncepty učiva – např. v tom, co

považují za základní a co za rozšiřující učivo. Podle toho pak tvoří konkrétní obsahy s větší či menší detailností, přehledností. Tvorba a vydávání učebnic se staly jednou z výhodných a prosperujících oblastí trhu. Učebnice a výukové materiály se mohou stát za určitých podmínek lukrativním zdrojem zisků, a to zejména proto, že učitelé, žáci, popř. rodiče doma se bez nich neobejdou. Avšak, jak uvádí J. Průcha (1998), atraktivní design a vnější vizuální přitažlivost učebnice ještě nezaručují, že je kvalitní i jako edukační médium. Nedostatky učebnice či výukového textu si čtenář ujasní v okamžiku, kdy postrádá některou z jejích funkcí. Tu pak musí nahradit jiným způsobem. Je pravda, že existují vzdělávací systémy, které se oprošťují od práce s textovým materiálem, či jej využívají jen ve velmi malé míře. Náhradou mohou být i materiály na textových nosičích. Chybí-li však výukový text, je učitel nucen nahradit jej jinými materiály, které si sám vytvoří.

Dle slov J. Maňáka (2006, s. 73) stojí učitel mnohdy před rozhodnutím, kterou z nabízených učebnic zvolit pro výuku, neboť na první pohled všechny slibují být kvalitním pramenem poznání i zárukou účinných výsledků. Dnešní učebnice mají vesměs přitažlivý vzhled, jsou v souladu s požadavky osnov (RVP), ale značné rozdíly vykazují v rozsahu učiva, jeho zpracování a přiměřenosti danému věku. Všechny učebnice sice mají kladné posudky recenzentů, doporučující doložku ministerstva, ale přesto se mnohé v praxi neosvědčují. Učitel tak tedy musí řešit problém, jak vybrat učebnici, která je pro jeho situaci a záměry nejvhodnější.

Na výzkumu hodnocení učebnic z různých aspektů se u nás podílí někteří výzkumníci. Při zjišťování míry obtížnosti jsou známé práce např. M. Pluskala (1996), který pracoval s učebnicemi zeměpisu pro základní školy, a L. Hrabí (2002 a,b), která se zabývala hodnocením obtížnosti výkladového textu v učebnicích přírodopisu určených pro 6. a 7. ročník základní školy. L. Hloušková (2001) zpracovala obsahovou analýzu učebnice jako didaktického a historického textu. Opomenuty by neměly zůstat ani práce M. Valenty (1997) popisující koncepci a tvorbu učebnic a Z. Sikorové (2002), která analyzovala výběr učebnic z pohledu současných učitelů. Pokud jde o učebnice dějepisu, byla didaktická vybavenost změřena jak pro dřívější učebnice (Průcha 1985, 1989), tak i pro některé novější (Průcha 1998). Také na Slovensku byla tato metoda aplikována na učebnice dějepisu a vlastivědy (Bielková 1993, Šimeková 1993).

Výzkumný materiál

Z dostupné literatury známe výsledky měření provedené J. Průchou u učebnic dějepisu pro základní školu, které se používaly před rokem 1989. Koeficienty současných i dřívějších učebnic byly mezi sebou navzájem porovnány. Je však důležité si uvědomit, že došlo ke změně koncepce základního vzdělávání, a tedy i délky povinné školní docházky. Proto srovnáváme současné učebnice pro šestý ročník s učebnicemi pro pátý ročník, používané před rokem 1989, neboť spolu obsahově korespondují.

Pro vlastní výzkum zjišťování míry didaktické vybavenosti učebnic byl vyhodnocen výběrový vzorek devíti používaných učebnic dějepisu pro 6. ročník základní školy a odpovídající ročník víceletého gymnázia. Učebnice byly vydány v různých nakladatelstvích (Dialog, Fortuna, Fraus, Nová škola, Prodos, Scientia, SPL–Práce, SPN¹) a výběrový vzorek byl ovlivněn jejich dostupností na trhu. Všechny učebnice mají doložku MŠMT ČR.

Metoda měření koeficientu didaktické vybavenosti učebnice

Posuzování didaktické vybavenosti učebnice bylo provedeno pomocí analytického nástroje – míry didaktické vybavenosti učebnice. Ta je dle instrukcí J. Průchy založena na vyhodnocování rozsahu využití jednotlivých strukturních (verbálních a obrazových) komponentů. Ve struktuře učebnice můžeme rozlišit 36 komponentů, členěných do 3 hlavních celků z hlediska didaktické funkce (aparát prezentace učiva, aparát řídicí učení a aparát orientační).

Rozčlenění komponentů podle J. Průchy (1998)

I. APARÁT PREZENTACE UČIVA

(A) verbální komponenty

1. výkladový text prostý,
2. výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj. k výkladu učiva),
3. shrnutí učiva k celému ročníku,
4. shrnutí učiva k tématům (kapitolám, lekcím),
5. shrnutí učiva k předchozímu ročníku,

¹ Učebnice VÁLKOVÁ, V. *Dějepis 6 pro základní školy – Pravěk a starověk*. Praha: SPN, 2006. 144 pochází z nové řady stejného vydavatelství. Pro rozlišení je proto označena jako SPN-NŘ.

6. doplňující texty (dokumentační materiál, citace z pramenů, statistické tabulky aj.),
7. poznámky a vysvětlivky,
8. podtexty k vyobrazením,
9. slovníčky pojmů, cizích slov aj. (s vysvětlením).

(B) obrazové komponenty

1. umělecká ilustrace,
2. nauková ilustrace (schematické kresby, modely aj.),
3. fotografie,
4. mapy, kartogramy, plánky grafy, diagramy aj.,
5. obrazová prezentace barevná (tj. použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu).

II. APARÁT ŘÍDÍCÍ UČENÍ

(C) verbální komponenty

1. předmluva (úvod do předmětu, ročníku pro žáky),
2. návod k práci s učebnicí (pro žáky/nebo učitele),
3. stimulace celková (podněty k zamyšlení, otázky aj. před celkovým učivem ročníku),
4. stimulace detailní (podněty k zamyšlení, otázky aj. před lekcí nebo v průběhu lekce, tématu),
5. odlišení úrovní učiva (základní-rozšiřující, povinné-nepovinné),
6. otázky a úkoly za témata, lekcemi,
7. otázky a úkoly k celému ročníku (opakování),
8. otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování),
9. instrukce k úkolům komplexnější povahy (návod k pokusům, laboratorním pracím, pozorováním aj.),
10. náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace),
11. explicitní vyjádření cílů učení pro žáky,
12. prostředky nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení výsledků učení),
13. výsledky úkolů a cvičení,
14. odkazy na jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená literatura).

(D) obrazové komponenty

1. grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly, cvičení),
2. užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu,
3. užití zvláštního písma (tučné, kurzíva) pro určité části verbálního textu,
4. využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj.

III. APARÁT ORIENTAČNÍ

(E) verbální komponenty

1. obsah učebnice,
2. členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.,
3. marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.,
4. rejstřík (věcný, jmenný, smíšený).

Míra didaktické vybavenosti se vypočítá podle následujícího postupu²

- V konkrétní učebnici se zjišťuje výskyt jednotlivých strukturních komponentů. Zjištěný výskyt se zaznamenává do standardních archů, které slouží zároveň jako průvodní list se základními údaji o učebnici. Není zjišťována četnost výskytu, ale pouze zda daný komponent je či není v učebnici využit.
- Na základě zjištěných dat se vypočítávají kvantitativní koeficienty (vyjádřené procentuálním podílem počtu skutečně využitých komponentů z celkového počtu komponentů možných), které charakterizují didaktickou vybavenost učebnice:

a) Dílčí koeficienty

- (E I) – koeficient využití aparátu prezentace učiva (14 komponentů),
- (E II) – koeficient využití aparátu řídicího učení (18 komponentů),
- (E III) – koeficient využití aparátu orientačního (4 komponenty),
- (Ev) – koeficient využití verbálních komponentů (27 komponentů),
- (Eo) – koeficient využití obrazových komponentů (9 komponentů).

² PRŮCHA, J. *Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média*. Brno: Paido, 1998. 141–143.

b) (E) – celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice (36 komponentů)

$$\text{Vzorec výpočtu: } E (\%) = \frac{n \cdot 100}{36}$$

Všechny uvedené koeficienty nabývají teoretických hodnot v mezích 0–100 %. Při hodnocení platí, že čím více se hodnota koeficientu blíží maximální hodnotě (E = 100 %), tím je didaktická vybavenost zkoumaného textu vyšší.

V konečném kroku analýzy, který představuje interpretace hodnot naměřených koeficientů, lze určit, jak konkrétní učebnice (popřípadě její tematické části) využívají či nevyužívají možnosti z existujícího repertoáru strukturních komponentů, a případné nedostatky didaktické vybavenosti minimalizovat.

Výsledky výzkumu

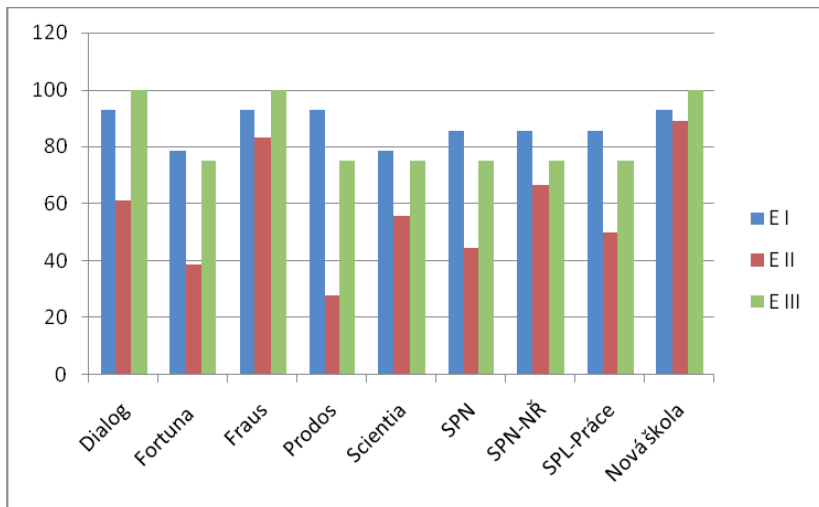
Tab. č. 1 Koeficient míry didaktické vybavenosti učebnice dějepisu pro 6. ročník základní školy

Koeficient %	E I	E II	E III	Ev	Eo	E
Dialog	92,85 %	61,11 %	100 %	74,07 %	88,89 %	77,78 %
Fortuna I +II	78,57 %	38,89 %	75 %	48,15 %	88,89 %	58,33 %
Fraus	92,85 %	83,33 %	100 %	85,19 %	100 %	88,89 %
Nová škola	92,85 %	88,89 %	100 %	88,89 %	100 %	91,67 %
Prodos	92,85 %	27,78 %	75 %	51,85 %	77,78 %	58,33 %
Scientia	78,57 %	55,56 %	75 %	59,26 %	88,89 %	66,67 %
SPL – Práce I + II	85,71 %	50 %	75 %	62,96 %	77,78 %	66,67 %
SPN	85,71 %	44,44 %	75 %	59,26 %	77,78 %	63,89 %
SPN – NŘ	85,71 %	66,67 %	75 %	70,37 %	88,89 %	75 %

Z tabulky č. 1 vyplývá, že nejnižší celkový koeficient míry didaktické vybavenosti zkoumaných učebnic pro šestý ročník E = 58,33 % byl naměřen u dvou učebnic KOUCKÁ, I. Dějepis 6. a NEÚSTUPNÝ, E., CHARVÁT, P.,

PEČÍRKOVÁ, J. Lidé v dějinách. Nejvyšší hodnota E = 91,67 % byla zjištěna u učebnice BEDNARŽÍKOVÁ, J., KYSUČAN, L., FEJFUŠOVÁ, M. Dějepis pro 6. ročník. Pravěk, starověk vydané nakladatelstvím Nová škola, ve které je zastoupeno celkem 33 komponentů z 36 možných. Příčinou nízkého celkového koeficientu u učebnic nakladatelství Fortuna a Prodos je fakt, že neuplatňují ve své konstrukci některé strukturní komponenty, které se k využití nabízejí. U učebnice nakladatelství Fortuna se to týká především aparátu řídicího učení (E II = 38,89 %), ale i využití verbálních komponentů (z celkového počtu 27 možných jich učebnice využila pouze 13, proto $E_v = 48,15\%$, tj. nejnižší naměřená hodnota ze všech vzorků). Učebnice vydavatelství Prodos obdobně vykazuje tři nejnižší naměřené hodnoty koeficientů využití. Týká se to především aparátu řídicího učení E II = 27,78 % a verbálních komponentů ($E_v = 51,85\%$). Obě učebnice navíc disponují shodně taktéž nejnižší hodnotou koeficientu aparátu orientačního, pouze 75 %.

Graf č. 1 Koeficienty využití aparátu prezentace učiva (E I), aparátu řídicího učení (E II) a aparátu orientačního (E III) jednotlivých učebnic dějepisu pro 6. ročník základní školy

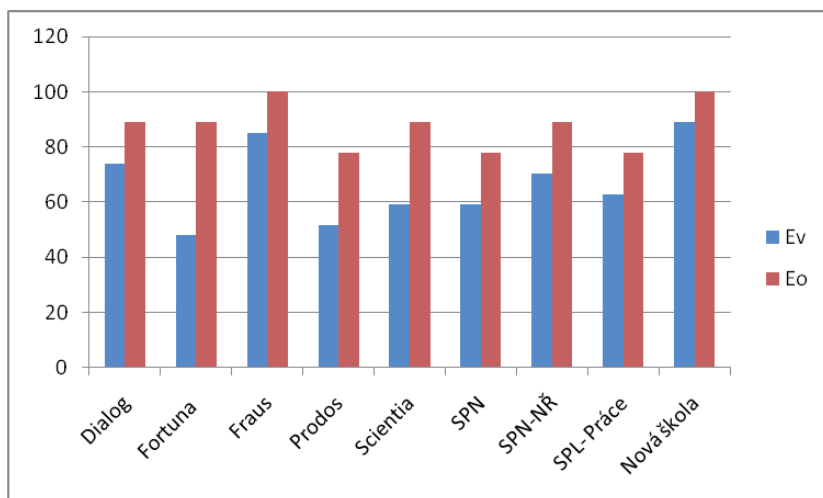

Pokud porovnáme mezi sebou jednotlivé strukturní komponenty učebnice, dělíci se na aparát prezentace učiva (E I), aparát řídicí učení (E II) a aparát orientační (E III), zjistíme, že poměrně vyrovnané a percentuálně vysoké jsou naměřené hodnoty komponentů, které se týkají prezentace učiva (E I). Zatímco nejnižší naměřený koeficient $E I = 78,57\%$ byl zjištěn u učebnic PEČÍRKOVÁ, J. a kol. Dějepis 6 – Pravěk a starověk, NEÚSTUPNÝ, E., CHARVÁT, P., PEČÍRKOVÁ, J. Lidé v dějinách, naopak nejvyššího koeficientu $E I = 92,85\%$ dosáhly učebnice nakladatelství Fraus KOL. AUTORŮ. Dějepis 6 – Pravěk a starověk, učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia a MANDELOVÁ, H., KUNSTOVÁ, E., PAŘÍZKOVÁ, I. Dějiny pravěku a starověku, BEDNAŘÍKOVÁ, J., KYSUČAN, L., FEJFUŠOVÁ, M. Dějepis pro 6. ročník – Pravěk, starověk a KOUCKÁ, I. Dějepis 6.

Naopak nejnižší naměřené hodnoty při porovnávání zjištěných koeficientů spolu s největšími disproporcemi mezi jednotlivými porovnáváním vzorky vykazují strukturní komponenty řídicí učení. Čtyři vzorky nepřesáhly hranici 50 % (Fortuna, Prodos, SPL-Práce a SPN). Navíc učebnice nakladatelství Prodos KOUCKÁ, I. Dějepis 6 bohužel nedisponuje velkou škálou komponentů řídicích učení, neboť koeficient $E II$ byl naměřen jen 27,78 %, tj. bylo využito pouhých pěti komponentů z celkem 18 možných. V porovnání s nejvyšší naměřenou hodnotou $E II = 88,89\%$ u učebnice z nakladatelství Nová škola tvoří rozdíl plných 61,11 %.

Co se týče zjištěných údajů mezi jednotlivými strukturními komponenty učebnic, nevykázaly hodnoty koeficientu využití aparátu orientačního (E III) velké disproporce. Byly naměřeny pouze dvě hodnoty. Nejnižší hodnota ($E III = 75\%$) byla zjištěna u učebnic nakladatelství Fortuna, Prodos, Scientia. SPL-Práce, SPN a SPN – nová řada, nejvyšší $E III = 100\%$ u tří učebnic KOL. AUTORŮ. Dějepis 6 – Pravěk a starověk, učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia, BEDNAŘÍKOVÁ, J., KYSUČAN, L., FEJFUŠOVÁ, M. Dějepis pro 6. ročník – Pravěk, starověk a MANDELOVÁ, H., KUNSTOVÁ, E., PAŘÍZKOVÁ, I. Dějiny pravěku a starověku. Obsahovaly totiž všechny 4 měřitelné komponenty (obsah učebnice, členění učebnice na tematické celky, kapitoly, lekce aj., marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj., rejstřík).

Graf č. 2 Koeficienty využití verbálních (Ev) a obrazových komponentů (Eo) jednotlivých učebnic dějepisu pro 6. ročník základní školy

Pokud jde o porovnání zjištěných hodnot mezi komponenty verbálními a obrazovými ve zkoumaném vzorku učebnic, lze celkově konstatovat, že obrazové komponenty jsou v učebnicích zastoupeny v mnohem větší míře než komponenty verbální (viz graf č. 2). U všech zkoumaných vzorků je percentuelní vyjádření obrazových komponentů vyšší. Nejlépe je na tom učebnice nakladatelství Fraus (KOL. AUTORŮ. Dějepis 6 – Pravěk a starověk, učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia) a Nová škola (BEDNARÍKOVÁ, J., KYSUČAN, L., FEJFUŠOVÁ, M. Dějepis pro 6. ročník. Pravěk, starověk), kde je stoprocentní zastoupení všech měřených obrazových komponentů. Naopak nejnižších hodnot $E_o = 77,78\%$ bylo naměřeno u učebnic nakladatelství Prodos, SPL-Práce a SPN, které nevyužily dva z celkového počtu měřitelných komponentů. Při porovnání pouze verbálních komponentů si nelze nevšimnout větších disparit. Pouze 13 z 27 možných komponentů obsahuje učebnice vydaná nakladatelstvím Fortuna. Její $E_v = 48,15\%$ je nejnižší naměřenou hodnotou v této kategorii. Ve srovnání s učebnicí nakladatelství Nová škola, kde $E_v = 88,89\%$, jich autoři použili téměř o polovinu méně.

Z tabulky také vyplývá, že učebnice autorů Bednaříková, Kysučan, Fejfušová, vydaná nakladatelstvím Nová škola, dosáhla nejvyššího naměřeného koeficientu celkové míry didaktické vybavenosti $E = 91,67\%$ i přesto, že je zde stoprocentně zastoupeno pouze využití komponentů aparátu orientačního a obrazových komponentů. Avšak nejvyšší naměřené hodnoty procentuelního zastoupení ostatních měřených veličin zajistilo této učebnici nejvyšší naměřenou celkovou míru didaktické vybavenosti.

Tab. č. 2 Koeficient míry didaktické vybavenosti učebnice dějepisu pro 5. ročník základní školy

Koeficient %	E I	E II	E III	E
Dějepis 5	64,2 %	33,3 %	75 %	50 %

Z výsledků měření didaktické vybavenosti, která provedl před rokem 1989 J. Průcha mj. i u učebnic dějepisu kvůli porovnání jednotlivých dílčích koeficientů (využití aparátu prezentace učiva, využití aparátu řídicího učení a aparátu orientačního), se nám nabízí zajímavá zjištění (viz tab. č. 2). Vybrány byly pouze hodnoty, týkající se učebnice dějepisu pro 5. ročník, neboť její učivo obsahově koresponduje s nynějším šestým ročníkem.

Co se týče využití aparátu prezentace učiva, ve starších učebnicích byl naměřen $E I = 64,2\%$, což je téměř o 15 procent méně, než vykazují nejnižší naměřené hodnoty současných učebnic. Porovnáme-li využití aparátu řídicího učení ($E II 5 = 33,3\%$), dojdeme k odlišnému výsledku. Jedna ze zkoumaných učebnic dokonce disponuje ještě nižšími hodnotami (nakladatelství Prodos $E II = 27,78\%$) a učebnice nakladatelství Fortuna ($E II = 38,89\%$) ji převyšuje pouhým jedním komponentem navíc. Nutno však podotknout, že ostatní učebnice vykazují vyšší míru hodnot koeficientů či alespoň stejné procentuelní zastoupení. U aparátu orientačního (učebnice pro 5. ročník $E III 5 = 75\%$) vykazuje shodnou hodnotu celkem šest učebnic.

Celková míra didaktické vybavenosti byla J. Průchou naměřena $E = 50\%$. V porovnání se současnými učebnicemi, jejichž nejnižší naměřený koeficient $E = 58,33\%$ byl zjištěn u dvou zkoumaných učebnic (Fortuna I+II, Prodos), lze konstatovat, že všechny současné učebnice dějepisu pro šestý ročník dosahují vyšších koeficientů míry didaktické vybavenosti. Můžeme se tak právem domnívat, že jsou v porovnání s dřívějšími didakticky lépe zpracovány.

Závěr

Závěry vycházející z posuzování didaktické vybavenosti učebnic pro 6. ročník základní školy a odpovídajícího ročníku víceletých gymnázií jsou shrnuty v tabulce č. 1. Dle ní dosáhla nejvyššího naměřeného koeficientu celkové míry didaktické vybavenosti učebnice nakladatelství Nová škola ($E = 91,67\%$), vysoký koeficient má také učebnice nakladatelství Fraus ($E = 88,89\%$). Naopak nejnižší hodnota byla shodně naměřena u učebnic Fortuna I+II a Prodos ($E = 58,33\%$).

Jednotlivá nakladatelství se snaží čelit konkurenci ostatních vydavatelů barevností učebnic, obálkami, které přitahují pozornost, a nápaditým grafickým uspořádáním. Tento libivý design a vnější vizuální přitažlivost učebnice ještě nezaručují, že je kvalitní i jako edukační médium. Její skutečná didaktická vybavenost může být nízká. Pedagog by si měl ujasnit, co je pro něj a pro žáky při práci s učebním textem prioritou, a dle toho volit vhodnou učebnici. Jednotlivé komponenty jsou klasifikovány do tří kategorií podle toho, jakou funkci v učebnici plní (aparát prezentace učiva, aparát řízení učení a aparát orientace v učebnici). Pomocí koeficientů lze určit, jak konkrétní učebnice využívají, resp. nevyužívají možnosti z existujícího repertoáru strukturních komponentů učebnice. Z toho lze vyvozovat, ve kterých didaktických funkcích je ta či ona učebnice vhodně či nevhodně konstruována, a při zjištění případných nedostatků zvolit učebnici jiného nakladatelství.

Přestože se nejedná o zcela vyčerpávající analýzu (výzkumný vzorek je navíc omezený na učebnice, které jsou dostupné na našem trhu) na příkladu učebnic dějepisu pro 6. ročník základní školy, bude možno ověřit kvalitu učebnic i v dalších ročnících. Pedagogové tak budou mít možnost orientovat se v široké nabídce učebnicového trhu a odpovědněji vybírat učebnice a učební texty pro své žáky.

Literatura

- BEDNAŘÍKOVÁ, J., KYSUČAN, L., FEJFUŠOVÁ, M. *Dějepis pro 6. ročník. Pravěk, starověk*. Brno: Nová škola, 2007. ISBN 80-7289-082-4.
- BIELKOVÁ, S. *Hodnotenie učebnic dejepisu pre 5. a 6. ročník základnej školy*. Technológia vzdelávania, 1993, roč. 1, č. 2, s. 8–9.
- ČAPEK, V. Problém tvorby učebnic dějepisu. In: *Učitelské vzdělávání I*. Praha, ÚÚVPP 1976, s. 5–35.
- ČAPEK, V. Tvorba a výzkum učebnic dějepisu. In: *Sborník vědeckých prací Univerzity Pardubice, ÚJHS, série C*, 1995. ISSN 1211-6629, s. 37–54.

- HLOUŠKOVÁ, L. Obsahová analýza učebnice jako didaktického a historického textu. In *Studia Pedagogica. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*. Brno, Masarykova univerzita, 2001. ISSN 1211-6971, s. 28–36.
- HRABÍ, L. Hodnocení obtížnosti výkladového textu učebnic přírodopisu pro 6. ročník ZŠ. *e-Pedagogium* (on-line), 2002, č.1. Dostupné na [www.http//epedagog.upol.cz/eped1.2002/clanek06.htm](http://epedagog.upol.cz/eped1.2002/clanek06.htm)
- CHARVÁT, P., PEČÍRKOVÁ, J. *Lidé v dějinách. Starověk. Dějepis pro 2. stupeň základní školy*. Praha: Fortuna, 1995. ISBN 80-7168-271-1.
- KOL. AUTORŮ. *Dějepis 6. Pravek a starověk učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2007. ISBN 978-80-7238-208-8.
- KOUČKÁ, I. *Dějepis 6*. Olomouc: Prodos, 2005. ISBN 80-85806-95-9.
- MANDELOVÁ, H., KUNSTOVÁ, E., PAŘÍZKOVÁ, I. *Dějiny pravěku a starověku*. Liberec: Dialog, 2001. ISBN 80-86218-57-0.
- MAŇÁK, J., KLAPKO, D. *Učebnice pod lupou*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-124-3.
- MICHOVSKÝ, V. *Dějepis. Pravek a starověk pro základní školy I. díl*. Praha: SPL-PRÁCE, 1999. ISBN 80-208-0337-8.
- MICHOVSKÝ, V. *Dějepis. Pravek a starověk pro základní školy II. díl*. Praha: SPL-PRÁCE, 1999. ISBN 80-04-25950-2.
- NEÚSTUPNÝ, E. *Lidé v dějinách. Pravek pro 2. stupeň základní školy*. Praha: Fortuna, 1995. ISBN 80-7168-212-8.
- PEČÍRKOVÁ, J. a kol. *Dějepis 6 – Pravek a starověk*. Praha: Scientia, 2001. ISBN 80-7183-230-8.
- PLUSKAL, M. *Zdokonalení metody pro měření obtížnosti didaktických textů*. Pedagogika, 1996, roč. 46, č.1. ISBN 80-7042-110, s. 62–76.
- PRŮCHA, J. *Metody hodnocení školních učebnic*. Praha: SPN, 1984. 95.
- PRŮCHA, J. Komplexní výzkum učebnic dějepisu. *Společenské vědy ve škole*, 1985–86, roč. 42, č.4. s. 105–107.
- PRŮCHA, J. *Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-49-4.
- RULF, J., VÁLKOVÁ, V. *Dějepis pro 6. ročník základní školy a 1. ročník osmiletého gymnázia – Pravek a starověk*. Praha: SPN, 2001. ISBN 80-7235-274-1.
- SIKOROVÁ, Z. *Jak vybírat učebnice*. Komenský, 2001/2002, roč. 126, č. 5/6. ISSN 0323-0449, s. 100–103.
- ŠIMEKOVÁ, J. Hodnotenie rukopisu Vlastiveda pre 3. roč. ZŠ. *Technológia vzdelávania*, 1993, roč. 1, č. 2, s. 10–11.

VALENTA, M. *Koncepce a tvorba učebnic*. Olomouc: Netopejr, 1997. ISBN 80-902057-8.

VÁLKOVÁ, V. *Dějepis 6 pro základní školy – Pravěk a starověk*. Praha: SPN, 2006. ISBN 80-7235-337-3.

Mgr. Petra Tannenbergová

ZŠ Mokrá

Mokrá 352

664 04

tannenbergova@zs.mokra.cz

Příloha: Aparát prezentace učiva v učebnicích

Strukturní komponenty	Dialog	Fortuna	Fraus	Prodos	Scientia	SPN	SNP-NŘ	SPL-Práce	Nová škola
A) verbální komponenty									
1. výkladový text prostý	+	+	+	+	+	+	+	+	+
2. výkladový text zpřehledněný (přehledová shémata, tabulky aj. k výkladu učiva)	+	+	+	+	+	+	+	+	+
3. shrnutí učiva k celému ročníku									
4. shrnutí učiva k tématům (kapitolám, lekcím)		+	+	+	+	+	+		+
5. shrnutí učiva k předchozímu ročníku									
6. doplňující texty (dokumentační materiál, citace z pramenů, statistické tabulky aj.)	+		+	+	+		+	+	+
7. poznámky a vysvětlivky	+	+	+	+		+	+	+	+
8. podtexty k vyobrazením	+	+	+	+		+	+	+	+
9. slovníčky pojmů, cizích slov aj. (s vysvětlením)	+		+		+	+	+		
B) obrazové komponenty									
1. umělecká ilustrace	+	+	+	+	+	+	+	+	+
2. nauková ilustrace (schematické kresby, modely aj.)	+	+	+	+	+	+	+	+	+
3. fotografie	+	+	+	+	+	+	+	+	+
4. mapy kartogramy, plánky grafy, diagramy aj.	+	+	+	+	+	+	+	+	+
5. obrazová prezentace barevná (tj. použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Celkový počet komponentů	N = 11 EI = 78,57 %	N = 10 EI = 71,43 %	N = 12 EI = 85,71 %	N = 11 EI = 78,57 %	N = 10 EI = 71,43 %	N = 11 EI = 78,57 %	N = 12 EI = 85,71 %	N = 10 EI = 71,43 %	N = 11 EI = 78,57 %
Koeficienty didaktické vybavenosti									

Pozn.: + znamená využití příslušného strukturního komponentu v učebnicích